

ЗБІРНИК ДИКТАНТІВ

для
державної підсумкової атестації
з української мови

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Укладачі:
Л.І. Мацько, О.М. Мацько, О.М. Сидоренко

2-ге видання, доопрацьоване

9
клас

Київ
Центр навчально-методичної літератури
2012

ПЕРЕДМОВА

Пропонований збірник диктантів для державної підсумкової атестації учнів 9-го класу загальноосвітніх навчальних закладів укладено з урахуванням вимог чинної програми з української мови для 11-річної школи.

Укладачі збірника керувалися принципами, вимогами й нормами Державного освітнього стандарту з української мови (передусім такими його положеннями: у процесі навчання необхідно реалізовувати одночасно навчальну, виховну й розвивальну мету і досягати її; виокремлювати змістові лінії навчальних програм – мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнісну – з тим, щоб надати мовному навчанню функціонально-комунікативного, особистісно-діяльнісного спрямування та сформувати у мовців усі види мовленнєвої діяльності, життєво необхідні мовні вміння й навички жанрово-стильового текстотворення). Тому збірник диктантів має не лише контрольньо-оцінювальне, а й навчально-операційне, виконавсько-тренувальне призначення.

Видання може використовуватися для різних форм контролю й перевірки навчальних досягнень учнів, рівня сформованості мовної компетентності, навчально-тренувальної роботи з метою закріплення стійких умінь і навичок грамотного мовлення й письма.

Пропоновані збірником тексти відображають рівень розвитку сучасної української літературної мови, її жанрово-стильову диференціацію, синтаксичну ускладненість і гнучкість, лексичну повноту й багатство стилістичних засобів, граматичну усталеність, стан орфоепічної, граматичної та стилістичної унормованості.

У збірнику містяться уривки творів української художньої літератури, текстів з історії, культури, науково-популярних статей. Диктанти адаптовано до чинного правопису сучасної української мови і методичних вимог навчальної програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів.

Тексти дібрано з урахуванням таких критеріїв: відповідність тексту мовній змістовій лінії програми; відповідність соціокультурній змістовій лінії (орієнтовним темам з розвитку мов-

лення); відповідність календарно-природничим і професійно-виробничим темам.

Збірник містить сто текстів на всі види орфограм і пунктограм.

Письмова робота з української мови у вигляді диктанту надає можливість об'єктивно перевірити писемну (орфографічну й пунктуаційну) грамотність учнів. Під час підготовки дев'ятикласників до державної підсумкової атестації вчитель має взяти до уваги чинники, які сприяють успішному написанню диктанту. Їх кілька.

Перший чинник – це глибоке, усвідомлене знання норм української мови, закріплених правилами орфографії та пунктуації. Вони викладені в «Українському правописі», довідниках з правопису й підручниках з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів.

Другий чинник – це наявність уміння правильно писати та навичок автоматично грамотного письма. Суть його полягає в тому, що знання правил мови (особливостей, закономірностей) необхідно трансформувати в уміння застосовувати певне правило до конкретної мовної одиниці (слова, морфеми, форми, синтаксичної конструкції), а потім закріпити його у схожих (аналогічних) мовних одиницях. Лише добре закріплене вміння правильно писати певну орфограму чи пунктограму можна шляхом систематичних вправ трансформувати у навичку автоматично писати грамотно. Гарантію успішно написати диктант має той учень, який володіє цим автоматизмом.

Третім чинником є морально-психологічний стан учня, його готовність бути уважним, зібраним, зосередженим, цілеспрямованим, оперативним.

Готуючи школярів до диктанту, учителю варто також заздалегідь продумати, з якими орфограмами й пунктограмами у них можуть виникнути проблеми і як цьому можна запобігти. Скажімо, є учні, які не досить добре знають правила. Звісно, тут порада одна: учити. А є такі, що, засвоївши правила, не впізнають їх у закономірності певних явищ, не бачать цю закономірність у конкретному слові чи словоформі. У такому випадку необхідно виробляти вміння застосовувати правило до конкретного матеріалу тексту. Є й такі учні, котрі добре знають правила, уміють доречно їх використовувати, але в умовах диктування не встигають зрозуміти орфограму чи пунктограму, визначити й відтворити потрібне правило.

Отже, існують різні мовленнєві ситуації. Залежно від того, у якій ситуації опинився учень, треба відповідно шукати з неї вихід. Якщо учень не знає правил, їх треба усвідомлено завчити, закріпити на багатьох (а не на кількох) прикладах. Якщо не пов'яже правила з орфограмами та пунктограмами, треба виконувати більше різноманітних вправ на певне правило. Якщо не

впізнає в орфограмах і пунктограмах правил, закономірностей, специфіки мови, слід писати більше пояснювальних навчальних диктантів, виконувати творчі вправи зі зв'язним текстом, тренуватися у сприйманні тексту на слух, швидкому виділенні орфограми чи пунктограми з мовного потоку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА КУРС ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів є контрольний текстовий диктант.

1. Перевірки підлягають:

- уміння правильно писати слова на вивчені орфографічні правила і словникові слова, визначені для запам'ятовування;
- уміння ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації;
- уміння належним чином оформляти роботу.

Перевірка диктантів державної підсумкової атестації здійснюється за традиційною методикою.

2. Матеріал для контрольного диктанту

- Для диктанту державної підсумкової атестації використовується текст, доступний для розуміння учнів 9-го класу.
- Обсяг текстів диктантів становить 160–170 слів з урахуванням як самостійних, так і службових частин мови.
- Для диктантів державної підсумкової атестації використовуються тексти, у яких кожне з опрацьованих правил орфографії та (або) пунктуації української мови представлене 3–5 прикладами.

3. Одиниця контролю: текст, записаний учнем з голосу вчителя.

4. Оцінювання

- Диктант оцінюється однією оцінкою на підставі таких критеріїв:

– орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;

– виправляються, але не враховуються такі орфографічні та пунктуаційні помилки: на правила, які не внесено до шкільної програми; на ще не вивчені правила; у словах з написанням, що не перевіряється, над якими не проводилася спеціальна робота; у відтворенні так званої авторської пунктуації;

– повторювані помилки (у слові, яке повторюється в диктанті кілька разів) вважаються однією помилкою; однотипні (помилки на те саме правило, але в різних словах) вважаються кількома помилками;

– розрізняють грубі й негрубі помилки; зокрема, до негрубих належать такі:

- 1) у винятках з усіх правил;
 - 2) у написанні великої літери в складних власних найменуваннях;
 - 3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками;
 - 4) у випадках, коли замість одного розділового знака поставлений інший і якщо можлива інша інтонація;
 - 5) у випадках, що вимагають розрізнення *не* і *ні* (у сполученнях *не хто інший, як...*; *не що інше, як...*; *ніхто інший не...*; *ніщо інше не...*);
 - 6) пропуск одного зі сполучуваних розділових знаків або порушення їх послідовності;
 - 7) заміна українських літер російськими;
- п'ять виправлень неправильного написання на правильне прирівнюються до однієї помилки;
- орфографічні та пунктуаційні помилки на неопрацьовані правила виправляються, але не враховуються.
- Нормативи оцінювання диктантау:

Бали	Кількість помилок
1	15–16 і більше
2	13–14
3	11–12
4	9–10
5	7–8
6	5–6

Бали	Кількість помилок
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1 (негруба)
12	–

• Для державної підсумкової атестації з української мови в 9-му класі передбачається диктант, робота над яким триває одну астрономічну годину.

Чистовий варіант підписується на титульній сторінці так:

*Робота
на державну підсумкову атестацію
з української мови за курс основної школи
учня (учениці) 9 класу
(прізвище, ім'я та по батькові в родовому відмінку)*

На першій сторінці (там, де стоїть штамп загальноосвітнього навчального закладу) проставляється число цифрами (наприклад, 0.00.2011 р.). На другій сторінці виконується робота.

Готуючись до державної підсумкової атестації з української мови, візьміть до уваги кілька порад.

1. Ретельно повторіть вивчені орфографічні й пунктуаційні правила та винятки з них, адже текст контрольного диктанту може містити будь-які орфограми і пунктограми, засвоєні вами в 9-му та попередніх класах.

2. Критично і вдумливо проаналізуйте орфографічні й пунктуаційні помилки, яких найчастіше припускалися у своїх письмових роботах протягом року. Поміркуйте, чим саме вони спричинені (можливо, неуважністю, а може, ви не знаєте відповідного правила чи плутаєте його з іншим тощо). Визначивши причину, легше запобігти помилці.

3. Перевіряючи диктант, зверніть особливу увагу на ті слова і розділові знаки, у написанні яких вагалися під час диктування.

4. Розчленовуйте орфографію та пунктуацію на частини. Визначте, що в кожній з них є основним. Орфограми, що пишуться за фонетичним принципом (*небо, ліс, зорі, ходити, маяк, сніг*), вимагають лише уважного слухання. Для написання таких орфограм тренуйте слух.

5. Пам'ятайте, що існують такі правила орфографії, які розходяться з правилами орфоєпії: чується [*стобб'йу*], а пишеться з *тобою*, відповідно: [*ми'лүйе^c:a*] – *милуєшся*, [*зустр'іч'айуц':a*] – *зустрічаються* тощо. Ці орфограми пишуться за морфологічним принципом. У таких випадках треба добре знати будову слова, словотвір, частини мови та їхні морфологічні ознаки, систему відмінювання й дієвідмінювання. До таких орфограм належать відмінкові форми змінних частин мови, дієслівні форми, правопис суфіксів і префіксів та ін.

6. Серед пунктограм можна виділити інтонаційні, структурні та змістові (сміслові). Найпростіше з інтонаційними: можна натренувати слух на окличну, питальну й розповідну інтонації та паузи. Відтак, якщо знати, якій інтонації, паузі який знак відповідає, то основний мінімум розділових знаків буде поставлено правильно.

Структурні пунктограми найскладніші. Щоб ними користуватися, треба добре знати синтаксичну будову речення, усі типи розділових знаків і основні правила їх розставлення.

Змістові (сміслові) пунктограми є спільними зі структурними, бо синтаксична будова речення відображає його зміст, є формою логічного наповнення. Однак один логічний зміст може мати кілька синтаксичних структур із різними розділовими знаками: *як приїду – зайду; після приїзду зайду; коли приїду, то зайду.*

7. Під час самостійної перевірки бажано подумки озвучувати написане. Це допоможе вам вчасно помітити допущені помилки.

1 Наші предки

Слов'яни – мовні і культурні нащадки стародавнього народу, який ми називаємо індоевропейцями. Отже, історію України треба було б починати не з нашої сучасної території, а звідки-небудь із Малої Азії, степів Алтаю, Північного Причорномор'я чи іншого ареалу, де визначають нарешті лінгвісти й археологи прабатьківщину індоевропейців.

Можливий, щоправда, і децю інший підхід, що його один із українських політичних діячів наївно, але виразно визначив фразою: «Ми жили тут вічно». Можна вважати, що ті, хто тут жив упродовж віків, ну хоча б з неоліту, і є «ми».

Що таке взагалі в історії «ми»? До якої глибини віків, як далеко в часі правомірно говорити про народи-попередники «ми»? Що спільного у тих, хто обробляв українську землю примітивними мотиками тисячі років тому, з нами – сьогоднішніми жителями міст і сіл України?

Єдиної для всіх випадків відповіді на це запитання немає. Зміна населення може бути повною, супроводжуватися витісненням або винищенням корінних мешканців. Вона може бути частковою і супроводжуватися асиміляцією місцевого населення. Саме тому прагнення відшукати втрачених фізичних праотців має сенс.

(160 слів)

За М. Поповичем

2 Батько нашої історії

Нестор прийшов до Києво-Печерської лаври сімнадцятилітнім юнаком і назавжди залишився тут, щоб стати не тільки монахом-чорноризцем, а й батьком української історії. Історики сходяться на тому, що він був надзвичайно освіченою людиною, добре знався і на давньоруських, і на іноземних літописах, які читав в оригіналі.

Нестора часто називають літописцем. Це так, він справді вів літопис, але правильніше його називати письменником та істориком. І не просто першим професійним істориком Русі, а батьком усєї нашої історії. Він дотримувався літописних форм

і хронологічного викладу подій, але прагнення висловитися ширше й докладніше диктувало йому численні вставні оповіді в «Повісті минулих літ». Пригадаймо, наприклад, історію життя і смерті віщого Олега або розправу княгині Ольги з жителями міста Іскоростеня.

Нестор звів в одне ціле літописи, створені попередниками, творчо опрацював їх, і з-під його невтомного пера вийшла цілісна, тематично завершена книга, яка не тільки дає уявлення про те, «звідки пішла Руська земля і хто в ній найперший почав княжити», а й читається як справді захоплюючий художній твір на теми нашої історії.

(163 слова)

За М. Слабошпицьким

3 Майбутні засновники Києва

Три красені – мов три тугих молодих дубки! Такі схожі й такі неоднакові. Ось по праву руку стоїть Кий – найстарший. Надія і гордість усього роду. Високий, ставний, широкоплечий. Засмагле рум'яне обличчя. Одвертий погляд голубих очей, завжди теплих і ласкавих, та в гніві несхитних і твердих, мов креміль.

Посередині – Щек. Він середульший... Ох, цей Щек! Не хлопець, а вогонь! Гарячий, запальний, просто несамопитий! Нікому не змовчить, навіть батькові... Зате який удатний до співу, до музики: заспіває на Росі – луна відгукнеться на Дніпрі. Краще за нього ніхто не заграє на сопілці. Без нього хлопці й дівчата не розкладають купальських вогнищ, не водять хороходів, не пускають вінків по річці... А зараз він такий сумирний! Схилив покійно гарну кучеряву голову, що полискує свіжою бронзою, опустил додолу очі.

Хорив має сімнадцять літ. У припухлих губах – дитяча наївність, а в очах, таких синіх, як весняний ряс, – незбагнений подив, ніби він уперше побачив світ. Однак, незважаючи на молодість, він має дужі й умілі руки: кує залізо і виготовляє серпи.

(161 слово)

За В. Маликом

4 Прощання з богами

Був день великий, по вінця залитий сонцем. Співало птаство по садах і схилах, сріблом світився і вигравав Дніпро, незмінно пахло медами, влєжаними грушами-дичками, дозрілим літом, що купалося у травах і дзеркальних водах непорочних дів – Либіді, Глибочиці, Почайни, рідних дочок діди́ча Дніпра. Їхня врода й чистота були такі непорочно-дитинні, що навіть качки не колотили тієї джерелиці. Річкові чайки зрідка торкалися крилом того синього срібла, та ще якась ластівка нап'ється

його і стрімко подається геть, щоб навіть тінь від неї не впала в ту чисту глибіню.

У Києві стояв гул, як у лісі, де валяли дерева. На горі, на схилах рубали ідолів, скидали в одну купу й палили. Полум'я злітало аж у піднебесся, а дими виїдали очі. Перуна ж прив'язали мотузкою коневі до хвоста і волочили від Княжої гори, а далі по Боричевому узвозі до Ручая. Дванадцять мужів ішли поруч і били його палицями. Ручаєм переправили до Дніпра, хвилі підхопили ідола й понесли рікою.

Стояв лемент по всьому місту Кия. Чорно кляли князя волхви, жерці...

(163 слова)

За К. Мотрич

5 Князь Ярослав

Князь Ярослав сидів над гарним озерцем, схожим на синювату латочку серед старих білих беріз. Сидів уже давно, не помічав, що його чоботи, саджені по швах і на підборах самоцвітами, глибоко вгрузли в м'яке дерновиння, шкіра розмокла. Ноги князеві, власне, викупувалися у воді, але він того не зауважував, а може, так було ще й ліпше, бо холод відтягував пекучі думки.

Байдуже вдивлявся у гладінь озерецька, бачив у ній своє відбиття: міцна голова на зашироких плечах, важких, мов каміних, негарне суворе обличчя з великим м'ясистим носом, глибоко сховані під кудлатими бровами очі з гострим поглядом. Бачив себе і не бачив, бо не любив таких розглядин, знав про свою невродливість, про холодні очі, про камінну суворість свого обличчя.

У воїв і книжників холодні очі. А він був книжник ще з тих літ, коли непорушно лежав у материних покоях. Він ховався зі своїм нещастям від веселих, безтурботних здорових людей за книги. Читав про страждання, про великомучеників, про подвиги, про великі діяння, великі пристрасті, великі зради – і цього досить для нього.

(166 слів)

За П. Загребельним

6 Історія

Історія однозначно свідчить про те, що найнепохитніші для сучасників тієї чи іншої епохи реалії життя можуть зникати зовсім або переживати неймовірні метаморфози. Так, одні, колись нікому не відомі міста й країни, набувають великого значення й могутності, інші відходять у небуття або ж втрачають свою колишню велич.

Скажімо, на початку сімнадцятого століття на карті світу не було такого міста, як Нью-Йорк, що сьогодні є фінансовим центром усього світу. Тільки тисяча шістсот двадцять шостого року голландська компанія заснувала на території племені ірокезів маленьке містечко – майбутній Нью-Йорк. Хто тоді знав про нього? А приблизно в той самий час зійшла нанівець військова й торгова могутність володарки морів блискучої Венеції з її непереможним флотом і переповненими золотом банками. Успіх тоді обертався навколо Парижа, Лондона, Амстердама, Відня. Останні два міста не зберегли до наших часів свій тодішній світовий вплив.

Сьогодні все тече, усе змінюється так швидко, як ніколи раніше. Однак сучасники не здатні помічати й адекватно оцінювати ці зміни. А от згодом історики майбутнього все оцінять і розкладуть по полицях.

(165 слів)

За К. Гудзик

7 Українська національна ідея

Спільна свідомість українського народу повільно, але все ж формується на наших очах силою обставин його територіальної, економічної, мовної і культурної зібраності. Йдучи назустріч одна одній, шануючи одна одну, переймаючи одна від одної регіональні традиції патріотичного змісту, усі України, від Закарпатської до Слобожанської, обов'язково зійдуться в українській ідеї і об'єднаються в нерозривній єдності нашого народу.

Це – альфа й омега української ідеї: створити націю, об'єднану не лише історичною пам'яттю, мовою, культурою, а й залученням кожного громадянина до реалізації своїх здібностей, до конкретної праці на будівництві демократичного суспільства і національної держави.

Зберегти й зміцнити почуттям батьківщини свою державу – це завдання нашої інтелектуальної і політичної еліти, зрештою, завдання нашого народу, якщо він хоче бути нацією, успішно конкурувати з могутніми сусідами в усіх сферах життя.

Тільки українська держава, у якій домінуватиме національна ідея, дасть нашому народові світлу будучину і невмирущість. Тільки за умови тривалого, необриваного існування української держави неподільність України та її суверенітету стане моральним законом і незаперечною істиною для наших громадян і для всього світу.

(161 слово)

За Д. Павличком

8 Символіка українського прапора

У нашому синьо-жовтому прапорі відбита ідея, у якій синій колір пов'язаний із водою і поняттями «нижній», «земний»,

«жіночий», «лівий», а жовтий – із вогнем і поняттями «верхній», «небесний», «чоловічий», «правий». Коли жодна з цих стихій не переважає і вони гармонійно поєднані, має місце світова й суспільна рівновага, панує злагода. Саме ця ідея закладена в нашому державному прапорі, який творять дві рівновеликі половинки – синя і жовта, символи води й вогню.

Ці дві могутні і протилежні природні стихії, поєднуючись, творять життя, а на барвному рівні поєднання синього і жовтого кольорів дають колір життя – зелений. Переважання якоїсь стихії – води чи вогню – призводить, за первісними уявленнями, до природних катаклізмів, лихоліть.

Якщо виходити з уявлень наших пращурів, барвні половинки нашого прапора мають розташовуватися інакше: верхня половина – жовта, а нижня – синя. Саме під такими прапорами українці брали участь у національно-визвольних змаганнях за свободу й незалежність рідного краю. Пояснення синьої барви як неба, а жовтої як достиглих пшеничних ланів – пізніше переосмислення, коли істотно призабулося первісне, сакральне значення цих кольорів.

(161 слово)

За С. Наливайком

9 Зв'язок поколінь

Є в Україні такі унікальні місця, що однієї їхньої мальовничості в будь-який сезон, а надто в пору буяння зелені, достатньо, щоб назавжди приворожити серце й душу, адже з висоти пташиного лету на десятки кілометрів видно світ на всі його чотири сторони. А відчуття простору породжує почуття щастя. А ще, як на додачу, земля ця овіяна легендами козацької минувшини...

Шар-гора, що на Полтавщині, – стометрової висоти видовжене плато, яке знизу омивається водами Псла. Багато подій за майже тисячоліття знали Шар-гора й сотенне козацьке містечко Говтва. Зокрема навесні 1638 року гетьман Запорозької Січі Яків Острянин розгромив тут польсько-шляхетське військо на чолі з коронним гетьманом Миколою Потоцьким. На початку червня вже кілька років поспіль на Шар-горі відбувається свято козацької слави «Цілюще джерело», куди з'їжджаються численні гості.

У концерті беруть участь художні колективи. Проходить видовищне театралізоване дійство – козацькі бої, реконструкція баталій з яничарами. Усі охочі можуть скуштувати козацького кулешу. А велика кількість учасників народного гуляння у вишиванках і козацьких строях – наочне свідчення органічного зв'язку поколінь.

(160 слів)

Л. Кучеренко

10 Любов до отчого краю

З чого починається любов до отчого краю?.. Біліє розквітла гречка, де-не-де підсинена волошками та ще зжовтіла від суріпки, а над нею, а в ній зрідка прокочується бджолиний звук. Гречка біліє м'яко, вона ще молода, її зеленого листя ще не торкнулася осінь своїм умілим квачиком і не визолотила його. А навколо гречки вже все покошено, і блідо-жовті присадкуваті ожереди двома велетенськими крижинами застигли на стерні. Добрий од неї йде дух, хлібний, дух достиглого збіжжя...

Ген по згірку темно-зелено причаївся гайок, а самий верх згірка вільний од дерев, там, либонь, щось було засіяно, а тепер скошено, й стерня ясна, свіжа, немов ще чистішою здається вона від синього неба, що прихилилося до неї своїми широкими грудьми.

На все це дивишся, усе це вбираєш у себе, сповнюєшся високістю простору, що облягає тебе, і відчуваєш, що ти не в силі не любити цей рідний куток землі, що ця любов стоїть клубком у твоєму горлі й ти не годен той клубок проковтнути.

Звідки й коли приходить ця любов до рідної чорної землі?

(166 слів)

За Є. Гуцалом

11 Київ — столиця України

Коли мені кажуть «Київ», я бачу Дніпро. Стоячи на Володимирській гірці, я хвилююся над неосяжним простором, що відкривається моїм очам, і в мене таке відчуття, неначе я – птах, немовби лечу я, розпластавши руки-крила.

Колись наш пращур отак зупинився на Київській горі над Боричевим узвозом і, теж зазнавши, певне, отакого дивовижного почуття падіння-польоту, сподобав це місце. А може, вибрав він Київську гору тому, що з неї найліпше було виглядати червоні лодії, що йшли Дніпром, і чорні човники древлян, які спускалися Десною.

Коли кажуть «Київ», я бачу загадкові кам'яні будинки, зелені скверики, горбаті вулички і широкі площі, Володимира й затінені липами вулиці Печерська, чарівні Солом'янку і Татарку.

Коли кажуть «Київ», я бачу, як рано-вранці квапиться сучасний Київ на роботу в незліченні установи – цю неодмінну належність столиці.

Є міста, у яких минуле більше, значиміше, ніж нинішність; є міста, що лише ждуть свого майбутнього. Київ гармонійно поєднує в собі всі три виміри часу. Київ вічно молодий, він у русі, у невпинних змінах.

(158 слів)

За П. Загребельним

12 Серце України

Тільки українець може зрозуміти справжню вагу слова «Київ». Київ – це не просто столиця. Київ – це вузол, яким тисячолітня історія зв'язала два континенти – Європу й Азію. Великокняжий престол, володіння якого простягалися на схід до Дону й на захід до Сяну, змагання з Візантією за першість над Чорним морем, походи Святослава Хороброго і, нарешті, монгольські навали – це свідчення того, що не будь у той час на Дніпрі Києва, не було б на Віслі Кракова, на Влтаві Праги. Під руїнами Києва поховані здобутки лише того народу, що репрезентував Київ. Під руїнами золотоговерхого Києва поховані не тільки вияви матеріальної культури, не лише церкви, замки, а передусім заховано серце цієї землі.

Коли у київських печерах горіли воскові свічі наших Несторів, коли ставала на ноги Києво-Могилянська академія, тоді Київ та його земля знов починали промінитися своєрідним сяйвом неповторної культури. Десь у далекому полі дзвеніли шаблі, тупотіли копита коней, але в Києві гули дзвони оновленої Софії, росли заводи й лопотіли вітрильники торговельних кораблів. Серце України б'ється в Києві.

(161 слово)

За У. Самчуком

13 Велика ріка мого народу

Боже, як багато у світі краси! Яке небо! А Дніпро синій-синій, чистий. Брате мій Дніпре, батьку мій дорогий і прекрасний! Скільки радості, скільки глибоких найдорожчих почуттів принесли моему серцю рідні твої води! Скільки людської краси відкрилося мені на твоєму урочистому березі! Які великі подарунки приніс ти мені, незабутній і безмірно, глибоко любий! Скільки ласки у вітрах над тобою, у синьому небі, що дивиться у твої води й вічно милується тобою! Скільки життя і зворушливої поезії у твоїх прозорих джерелах! Ти сонце, ніжне й щедре, якому я поклоняюсь і поклонятимусь усе життя, річка моя дорога й велика!

Велика ріка народу мого!

Прийми мою любов і безмежну подяку, що родився я на твоїх берегах, що пив твою м'яку і чисту воду, що воскрес я душею біля тебе і що вся душа моя сповняється твоєю красою. І очі мої, і мій слух – усі почуття заспокоєні біля тебе, оповиті тобою, красо моя, моє свято, щастя моє. Як багато добра подарував ти мені! Любов'ю наповнив моє серце, надихнув мене на розуміння великого.

(167 слів)

За О. Довженком

14 Моя Чернігівщина

Багата й прекрасна Чернігівщина, славна своєю історією, чарівною природою і людьми, що звеличують її своєю працею, творчістю.

Ця земля – рідна для мене, бо саме тут я народився, тут бігав луками, милувався казковими краєвидами. З дитинства, як і більшість моїх ровесників, пізнав селянську працю з її споконвічними турботами і проблемами, які не допоможе вирішити ніхто, хіба що тільки власні руки й голова. Ці прості істини, як і перші уроки про землю-годувальницю, яку треба любити й шанувати, про хліб насущний, почув я вперше від свого дідуся.

Пізніше, у шкільні роки, учитель історії на простих прикладах пояснював, що таке любов до своєї землі. «Запам'ятайте, – говорив він, – Вітчизна починається з берізки, посаженої своїми руками, з прозорої водиці, зі струмочка, що протікає поруч з вашим домом...» Коли я йшов служити в армію, учитель вручив мені торбинку із землею. «Де б не був, – сказав, – повертайся додому, на малу батьківщину».

Глибоко в душу запали мені його слова, допомагають нести любов до рідного краю через усе життя, поглиблюючи і примножуючи її.

(163 слова)

За М. Тищенком

15 Згадка

Нелегка емігрантська доля занесла родину онука Миколи Аркаса до Франції, а потім до Сполучених Штатів Америки. Звідти він писав: «Згадую благословенну Францію, де ми жили в справжньому селі серед лісу, у якому водилося багато диких свиней і оленів. Але такої природи, як в Україні, – немає ніде.

Я приріс серцем до тієї України, коли херсонські степи хвилювалися ще тирсою, коли терпко пахло полином, коли в простеньких, але чепурненьких хатках увечері блимало світло каганця, коли скрипів журавель, коли лунала наша пісня, скомпонована душею народу, може, п'ятсот літ тому.

Я пам'ятаю поважний благовіст Миколаївського собору, який котився по повені Бугу й чувся за двадцять верст од міста, у нашому маетку. Я пам'ятаю храмові свята, квітник дівчат і парубків коло церкви, процесії співучі й виблиски наперсного хреста панотця.

Я пам'ятаю сліпців-кобзарів і сліпців-лірників. Я пам'ятаю вулицю на селі й себе, підпарубка, у вишитій сорочці, синіх шароварах, чоботах з рипом і малиновому поясі – барва нашого села. Я пам'ятаю розмови з простолюдом мудрим, виснаженим працею, але бадьорим духом».

(162 слова)

За В. Жадьком

Одне, що Богдану втішало, – це прогулянки лісом. Кожну вільну хвилину вона намагалася проводити в лісі, насолоджуючись останніми теплими днями. Чула себе дитиною цього гірського краю. Відчувала глибоку спорідненість із любим серцю пралісом. Саме тут відчула вона небувалу повноту життя.

Саме звідси, з висоти Карпатських гір, змогла по-іншому поглянути на далекий тепер Київ, як не дивно, полюбити його. Звідси він бачився не новітнім Вавилоном, що вражав глибиною прірви, дно якої, здавалось, розчинилося в самій безодні між величчю своєю і вбогістю, а прекрасним, з дитинства вимріяним містом-лицарем, містом-воїном, над яким і досі витає дух могутнього Святослава. Навіть Замкова гора, яка колись так розчарувала Богдану, виховану на історичних романах, стала тепер перед внутрішнім її зором у непроминутому світлі слави Княжої доби. Дівчині було неймовірно хороше на душі від цього свого відкриття. Коли чуєш подих справжності, не можеш лукавити. Чим довше блукала вона горами, тим більше, здавалося, світ довкола відкривав їй свою справжність.

Богдана зупинилася на вершечку Лисої скелі. Віднедавна це місце стало улюбленим.

(160 слів)

За О. Рижко

17 Рідна ріка

Я дивлюся на сіро-синій Дніпро, слухаю плескіт хвиль. Нічого дорожчого у світі немає для мене. Я не хочу і нізащо не розлучуся з моєю рікою. І якщо судилося мені зробити щось красиве й велике в житті, то тільки на її берегах, ласкавих і чистих...

Ніколи ще я так не відчував життя, і не був так переповнений любов'ю до свого народу, і не почував такого безмежно радісного зв'язку з ним.

Як багато хочеться мені сказати про любов до ріки моєї рідної, ясної. Річка моя. Життя моє, де і чому я забарився, чого так пізно прийшов до твого берега, теплого і чистого? На твої ясні води, на урочисті зорі, що дивляться в тебе з неба? Люблю я воду твою ласкаву, животворящу. І береги твої чисті, і всіх людей простих, що трудяться, живучи на твоїх берегах.

Кланяюсь тобі за ласку, за багатство, що дала моему серцю, за те, що, дивлячись на тебе, роблюсь я добрим, людяним і щасливим, що можу любити тебе все життя, річка моя, душе мого народу.

(166 слів)

За О. Довженком

18 Спогади

З моря повівав вітерець, повітря було вологе, напоєне гіркими, млосними запахами лавра та м'яти, що піднімали з дна пам'яті давно забуті спогади дитинства. Пам'ять сягала кудись глибше, у минулі покоління, де подзвонювала ясна нелукава сталь кинджалів, поцокували точені копита вороних коней і лунав звабливий, трохи погордливий дівочий сміх.

Це було його повітря, і гори за спиною його, і в серці народжувалися тихі сплески, яких він не міг пояснити, але від яких йому ставало неймовірно приємно. Зненацька він подумав про те, що міг би жити тут повсякчас, безбоязно блукати берегом моря, де, неначе зелені вітрильники, стоять старі, ще доісторичні, реліктові сосни (більше таких сосен немає ніде в цілому світі).

Понуро, таємниче шумить самшитовий, також реліктовий, гай, у який він заходив тільки два рази в юності, а ще далі кострубатяться кущі шипшини та ожини. Поміж ними пасуться корови, ополудні вони заходять у воду й стоять камінно, проводжаючи великими добрими очима білі пароплави на овиді. Так само вони проводжали колись смугасті вітрила грецьких аргонавтів, які пливли сюди по золоте руно.

(167 слів)

За Ю. Мушкетиком

19 Торжество любові

Усе минає і все проходить, але продовжується життя, джерело якого – любов. І як навіть найгустіший дим не в силі заступити сонця, так і найчорніше зло не в силі подолати добро, що виходить з любові. Невмирущим є все, що здібне любити.

Ні, Максим з цієї землі нікуди не піде! Ні на схід, ні на захід, ні на південь, ні на північ! Він буде на цій землі. І ніхто його з неї не зіпхне. Ні, не зіпхне! Можуть зітерти його тіло на порох, але не зможе ніхто зітерти на порох його душі, не зможе зігнати її з цієї землі. Помилуються ті, хто вогнем і залізом прийшли йому диктувати свою волю.

Непереможним є все, що роджене для творчості, для радості, для цвітіння.

Відгрімлять грози, відшаліють страшні урагани залізні, одбахкають блискавки зла й незгоди... Проллються дощі громові і змиють, очистять усе. І зацвіте рясним цвітом те, чому цвісти належить, що народжене цвісти й бути.

І тоді високо в небо підійметься сад чарівний, буйно розквітлий.

(160 слів)

За І. Багряним